

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח).

1

בס"ד | גיליון 18
גיליון מורחב -
לפורים ופרשת
תצוה התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

על שהתרברב הגביר בעושרו – איבד את עושרו

הגאון רבי חיים יצחק חייקין זצ"ל, ראש ישיבת א-קסלבען בצרפת, שהיה תלמידו של החפץ חיים, סיפר על הכהן הגדול מראדין "החפץ חיים".

הגאון ר' אליהו לידר זצ"ל הגיע פעם לעיר אחת והתארח אצל גביר פלוני שהיה עשיר מופלג. בעת שהותו בבית שמע האורח את בעל הבית מתבטא ביהירות שכיוון שהוא שולט על נכסי צאן ברזל רבים, אין לו ממה לפחד בעולם, שהרי אף אם חלק מהם יאבדו או יוחרמו על ידי הממשלה, יהיו לו תמיד תחליפים וממון רב.

הגאון האורח נחרד מעצם הדיבורים, וביקש ממארחו לחדול מכן, אך הגביר המשיך להתרברב בממונו. שנים מספר לאחר מכן, עבר הצאר ניקולאי בעיר מגוריו של הגביר, ובדרכו חצה את גשרי המקום שניבנו על ידי הגביר היהודי שזכה בזמנו במכרז של הממשלה, וקיבל את הזכות הבלעדית לפרוייקט.

הגשרים הללו נועדו למשאות קלים, ולא לגדודי פרשיו של הצאר שהגיעו כמובן על כרכרות גדולות שהיו עמוסות בציוד רב. לאחר שכמה חיילים חצו את הגשרים קרסו אלה תחתיהם, ועשרות לוחמים מטובי מפקדיו של צבא הצאר נהרגו. בימים ההם, היה נחשב דבר זה כבגידה בצאר עצמו, ובמיוחד כשהאחראי לפרוייקט זה הינו יהודי...

ברור היה שאחת דינו למות. כל עוד רוחו בו רץ העשיר לביתו, שלף מהארון מלוא חופניו שטרות כסף וזהב, ונימלט מן העיר, תוך שהוא שם את בטחונו על ה... כסף. בטוח היה שכאשר יראו האנשים את הכסף הרב שבאמתחתו, יקבלוהו בכבוד בכל מקום אליו יגיע. בהיותו בדרך מישמש כל העת בכיסו כדי לוודא שהשטרות לא נפלו לו, אלא שלתדהמתו לא היה גבול כאשר באחת התחנות הוא מגלה שמרוב המהירות והבהילות טעה טעות חמורה ובמקום לקחת את שטרי הכסף והזהב, נטל עימו שטרות אחרים לגמרי, שאין לו בהם עתה כל תועלת, והם אינם שווים גם את הקלף עליהם נכתבו... נוכח האיש לדעת שהוא עני ואביון... בלא מליצות. בלית ברירה החל לחזר אחר הפתחים וביקש מיהודים רחמנים שיתנו לו נדבות.

יהודי זה כיתת רגליו ביערות וסבל ייסורים רבים. בשבת אחת, התארח באכסניה המיוחדת לעניים, כמנהג הימים ההם, ובאותו בית שהה גם הגאון ר' אליהו לידר. כשנפגשו השניים, פרץ הגביר-לשעבר בבכי מר, ואמר: "עוד מצלצלות באוזניי מילותיך שאמרת לי שלא אתרברב יותר מדי, שגלגל חוזר הוא בעולם".

החפץ חיים היה חוזר על סיפור זה פעמים רבות, כדי להוכיח לתלמידיו ולשומעי-לקחו שהכל נתון בידי הקב"ה, המשגיח בהשגחה פרטית ומדוקדקת על כל אחד ואחד.

(ווי העמודים כסלו התשע"ה, עמוד ק"י)

זנב כנגד זנב

אסתר א' י"ב: "ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף המלך מאד וקמתו בענה בר".

ותמאן המלכה ושתי: במגילה (דף יב): "ותמאן המלכה ושתי, מכדי פריצתא הואי, דאמר מר: שניהן לדבר עבירה נתכוונו, מאי טעמא לא אתאי? אמר רבי יוסי בר חנינא: מלמד שפרחה בה צרעת, במתניתא תנא: בא גבריאאל ועשה לה זנב".

אפשר שנעשה לושתי זנב כנגד מה שעשה עמלק (דברים כ"ה י"ח): "ויזנב בך" (ובבמדבר רבה י"ג ג' איתא: "...זה עמלק שנתגאה... 'ויזנב בך' שהכס מכת זנב...").

ביזוי כנגד ביזוי

בספר כד הקמח (פורים) איתא "במתניתא תנא בא גבריאאל ועשה לה זנב, והוא יתרת בשר שנעשה בפניה לפי שעה בדרך הנס".

ונראה שעונש ושתי בא לה מדה במדה, על שביזתה את בנות ישראל שיעבדו ערומות, התבזתה היא שגדלה לה יתרת בשר (קרוך) בפניה.

ראש כנגד ראש

ושתי הפשיטה את בנות ישראל ערומות והיתה עושה בהן מלאכה, ובזה גרמה להרהורים בראש הגברים, על כן עתה צמחה לה יתרת בשר בראשה, ראש כנגד ראש.

(מבעל מחבר ספר מנחה קטנה)

הסבא המבזה "זוכה" לנכד מבזה והם בזויים מאד

אסתר ג' ו': "ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אשכנז ורוש עם מרדכי".

ויבז בעיניו: בילקוט שמעוני (אסתר רמז תתרנ"ד): "ויבז בעיניו לשלוח יד וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא: בזה בן בזה, ויבז עשו את הבכורה, ויבז בעיניו, הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד".

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

ב' "מחיות" על שרצה להאבידם מב' עולמות

אסתר ט' כ"ד-כ"ה: "כי המן בן המדנתא האגגי צרר כל היהודים חשב על היהודים לאבדם והפיל פור הוא הגורל להמם ולאבדם: ובבאה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אתו ואת בניו על העץ".

ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו: " ... בתורת משה כתב שלכן גזר המן כדי שישכחו התורה והמצוות קודם מותם וגם חלק לעולם הבא לא יהא להם, וכן יש לומר שהיה גדולה השנאה של עמלק שחשב אם יהרוג אותם מ"מ יזכו לחיי עוה"ב, לכן טימאם והחטיאם תחילה, ולכן נענש מדה כנגד מדה, ב'מחה אמחה' (שמות י"ז י"ד) כדרשת חז"ל (ילקוט רמז רס"ו) מחה בעוה"ז אמחה לעוה"ב, במדה כנגד מדה שהוא היה רוצה להאבידם מעוה"ז ומעוה"ב".

(שיר מעון פרשת תצוה)

בגתן ותרש נשאו ראשם להרים יד במלך, נתלו בראשם

אסתר ב' כ"ג: "ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על עץ ויקתב בספר דברי הימים לפני המלך".

"... וכשעמד אחשוורוש ממשכב הצהרים אמר לשני סריסיו הנהוגין להשקותו השקוני, נתנו לו הסם בקיתון של זהב, אמר להם המלך שפכו את המים הללו לפני, אמרו לו אדונינו המלך הן המים הללו הם יפים והם מים טובים הם מים קרים הן מים ברורים, אמר להם המלך כך עלתה לפני לשפכם, מיד שפכו אותם לפניו ומצא בהם סם המוות, וצווה המלך לתלותם, שנאמר: ויתלו שניהם על עץ".

... והטעם שציווה המלך לתלותם ולא בחר להם מיתנה אחרת, יש לומר שהוא מדה כנגד מדה על שנשאו ראשם להרים יד במלך והחזיקו ברשעותם הרבות בדברים לפניו".

(ביאור "ולא עוד אלא" לפרקי דרבי אליעזר פרק ג')

כיצד נתחלק ממון המן

במדרש תהלים (שחר טוב, תהלים כ"ב כ"ז): "תניא, לשלשה חלקים נחלק ממון של המן, שליש למרדכי ואסתר, שליש לעמלי תורה, ושליש לבנין בית המקדש". המן דיבר שטנה על מרדכי ואסתר, על עמליה התורה ועל ביהמ"ק, ומדה כנגד מדה, איבד ממון ונחלק בין ג' הנ"ל.

(הרא"ם ע"פ דברי המהר"ל באור חדש)

מדוע באה הישועה דווקא ע"י אשה

אסתר ז' ב': "ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה שאלתה אסתר המלכה ותנתן לה ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש".

לכאורה יש לעיין אמאי הגיעה התשועה דווקא ע"י אסתר ולא ע"י איש? ונראה לבאר דעל שהורה אחשוורוש לעמו (לעיל א' כ"ב): "... להיות כל איש שרר בביתו...", ונהפוך הוא, שדווקא אשתו שלו היתה זו שקבעה לו כיצד להנהיג, ודרכה באה הישועה.

(הר"ר ד"ר יעקב שלמה וואלפיש שליט"א)

מדוע נתלה המן

אסתר ז' י': "ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי ותמת המלך ששכח".

נ"ל בס"ד, שהמן רודף הכבוד והגאוותן, חשב והאמין שהוא נישא וגבוה מעל כולם, על כן, מדה כנגד מדה, נתלה המן, ונמצא שהוא אכן מרחף ועומד גבוה מעל כולם... - תלוי!

(על כן עה"ת עמוד צ"ב)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה)

3

בס"ד | גיליון 18
גיליון מורחב -
לפורים ופרשת
תצוה התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

אחשוורוש נחבט שס"ה פעמים, כנגד שס"ה בעלי עצה רעה

אסתר ו' א': "בַּלְיָלָה הָהוּא נִדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהִבִּיא אֶת סֵפֶר הַזְכָּרוֹת דְּבָרֵי הַיָּמִים וַיְהִי נִקְרָאִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ".

ראשי תיבות: "ההוא נדדה שנת המלך" גימטריא שס"ה. רמז למה שכתב בילקוט (אסתר רמז תתרנ"ז) וז"ל: "באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא למלאך שממונה על השינה, בני בצרה והרשע הזה ישן על מטתו, לך ונדוד את שנתו. באותה שעה ירד המלאך ונדד שנתו של אחשוורוש וחבטו בקרקע שס"ה פעמים, והיה המלאך עומד על גבו ואמר: כפוי טובה כפוי טובה עמוד ועשה טובה למי שעשה אתך טובה. מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות..." יעו"ש.

וטעם שס"ה פעמים, כנגד שס"ה בעלי עצה שהיו לו להמן הרשע, שנתנו לו עצה לעשות העץ לתלות מרדכי, כדאיתא שם בילקוט על הפסוק ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ גבוה וכו'.

(פני חיים למהר"ח פלאגי זצ"ל)

הסיבה שהמן יעץ להרוג את ושתי והתוצאה של עצתו

אסתר א' ט"ז: "וַיֹּאמֶר מְמוֹכֵן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עֲוֹתָהּ וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה כִּי עַל כָּל הַשָּׂרִים וְעַל כָּל הַעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁרוּשׁ".

עֲוֹתָהּ וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה: מבואר במדרש (אסתר רבה ד' ו'), שהמן יעץ למלך אחשוורוש להרוג את ושתי כדי שבתו תלקח למלכה ("שהיתה לו בת והיה מבקש להשיאה למלכות"), וכחותן המלך תהיה לו גישה חופשית לארמון המלוכה ויוכל להציק ליהודים.

עצתו שמטרתה האמיתית היתה נסתרת, הובילה לכך שנבחרה כמלכה אשה מסתורית שהתבררה כיהודיה, והיא היא אשר סיכלה את עצתו והביאה לתלייתו. נמצא שאשה מסתורית בא כנגד עצתו בעלת האופי הנסתר.

רצון לחסל אשה, גרם לאשה לחסל אותו. המן רצה להזיק ליהודים, אשה יהודיה גרמה למפלתו.

הכסף שיעד המן להשמיד את עם ישראל – יגיע אליהם! המלך העניק לאסתר שליטה על בית המן וכל רכושו

אסתר ג' ט"ו-א: "אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכְתֹּב לְאַבְדֵם וְעֲשֶׂרֶת אֲלֵפִים כֶּסֶף אֲשֶׁקוּל עַל יְדֵי עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהִבִּיא אֶל גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ: וְיִסֵּר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבְעֵתוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהֵמָּן בֶּן הַמְּדַתָּא הָאֲגָגִי צָרַר הַיְּהוּדִים: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵמָּן הֲכֹסֶף נָתַן לְךָ וְהָעַם לְעֲשׂוֹת בּוֹ כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ".

הֲכֹסֶף נָתַן לְךָ: "אמר ר' יאשיה: מה עשה אותו רשע (המן) הוציא כל כסף וזהב שהיה לו ונתן לאחשוורוש, א"ל הקדוש ברוך הוא: חייך (משלי כ"ב א'): 'נבחר מכסף ומזהב חן טוב', נבחר חינה של אסתר, שנאמר (אסתר ב' ט"ו): 'ותהי אסתר נושאת חן', כיון שבא הרשע עם הממון, א"ל המלך: 'הכסף נתון לך', אמר הקדוש ברוך הוא: כך אתם מוכרים (את העם) שלי על שלי (בכסף שלי, שאני נתתי לכם), שנאמר (ויקרא כ"ה נ"ה): 'כי לי בני ישראל עבדים', וכתוב (חגי ב' ח'): 'לי הכסף והזהב', חייך, מה שאמרת 'הכסף נתון לך' וגו', כך (אסתר ח' א') 'ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה את בית המן'.

(שמות רבה ל"ג ה')

המן היה דובר ומקבל לשון הרע – בא לו סופו ע"י לשון הרע

אסתר ג' ג-ד: "וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בָּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמַרְדֳּכָי מְדוּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֶת מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ: וַיְהִי כְּאִמְרָם אֵלָיו יוֹם וַיֹּם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיֵּאָדָּו לְהֵמָּן לְרֹאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבָרֵי מַרְדֳּכָי כִּי הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר הוּא יְהוּדִי: וַיֵּרָא הֵמָּן כִּי אֵין מַרְדֳּכָי כֹּרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמְלֵא הֵמָּן חֲמָה".

וַיֵּאָדָּו לְהֵמָּן: פירוש: בפסוקים מתואר שעבדי המלך אמרו להמן על מרדכי שאינו משתחוה לו ('ויגידו לו') ונראה דמה שהוביל להתגברות חמתו של המן היה הלשון הרע שקיבל המן על מרדכי. ובמגילה (דף יג): למדנו: "ליכא דידע לישנא בישא כהמן". לא היה מומחה גדול בלשון הרע כהמן.

וכמדתו נמדד לו סופו בא ע"י הלשון הרע שאמר חרבונה לאחשוורוש על העץ שהכין המן לתלות את מרדכי עליו וסופו שנתלה הוא עצמו עליו: "וַיֹּאמֶר חֲרַבּוֹנָה אַחַד מִן הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה הֵמָּן לְמַרְדֳּכָי אֲשֶׁר דָּבַר טוֹב עַל הַמֶּלֶךְ עֹמֵד גְּבִית הֵמָּן גְּבַה חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תִּלְהוּ עָלָיו" (שם ז' ט'). המן היה דובר לשון הרע וקיבל לשון הרע – על כן בא לו סופו ע"י לשון הרע.

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

4

בס"ד | גיליון 18
גיליון מורחב -
לפורים ופרשת
תצוה התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

כשהבינו שהכל מכח ה', זכו לתפילין המסמלות את כח ה'

אסתר ח' ט"ז: "לְהַיּוֹדִים הִיְתָה אוֹרְהָ וְשִׁמְחָה וְשִׁשׁוֹן וִיקָר".

ויקר: במגילה (דף טז): "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר... ויקר - אלו תפילין". צריך ביאור מה המדה כנגד מדה שזכו שוב להניח תפילין אחר שהמן גזר לבטלם ממצוה זו.

וי"ל דהנה במצות תפילין נצטוונו להניח ביד שמאל שהיא היד הכהה - החלשה, וכפי שדרשו זאת חז"ל מהפסוק שנכתב "והיו על ידכה" ולא כתבה התורה "על ידך" ודרשו ידכה נוטריקון יד כהה. ורמז יש בזה שבזמן שאנו מניחים התפילין נזכרים אנו ביציאת מצרים שהוציאנו ה' דרך נס בכוחו הגדול ובלי התערבות כוחנו ולכן מניחים אותם ביד החלשה להזכירנו שכל כוחנו ופעולותינו, הכל מכח ה'.

לפי זה י"ל, שלכן עתה כשניצלו מהמן וגזירותיו וראו איך ה' סובב הכל ודאג מראש להצלתם וכו', הבינו היטב כמה הכל מכח ה' וכו' והתחדדה בהם ההכרה לזה וראו זאת בצורה מוחשית דווקא בתפילין, הבאים להמחיש שהכל מכח ה'.

ובמדה שהבינו שהכל נובע מכח ה' ולא מכוחם, זכו לתפילין המסמלות את כח ה' שהכל מכוחו.

(הרה"ג יאיר ידידיה פחה שליט"א)

גילה של אסתר (ע"ה), והקשר לאברהם

בילקוט שמעוני (פרק י"ב רמז ס"ו): "וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט טפל לו. ואברם בן ע"ה שנה בצאתו מחרן וכתוב: ויהי אומן את הדסה, אמר הקב"ה לאברהם: אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנה חייך גואל שאני מעמיד ממך תהיה בת ע"ה שנה מנין הדס"ה".

"ראוי לשים לב מאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם, אתה יצאת מבית אביך בן שבעים וחמש שנים, אף אני מעמיד ממך גואל בת ע"ה שנים, דמה מעלה היא זאת היותה אסתר בת שבעים וחמש שנים כשהעמידה לגואל לישראל?"

ונראה שהיא מדה כנגד מדה, כיוון שאברהם יצא מבית אביו לאהבתו יתברך, להכריז אלוקותו בעולם, שמלכותו בכל משלה, והשגחתו בעליונים ובתחתונים, כך אוציא מחלציך גואל בת שבעים וחמש שנים, שעל ידה יאירו ישראל עיניהם, בידיעת אלוקותו, בראותם שהוא דרך השגחה, ולא בטבע, דמה טבע מחייב, שיחשוק המלך באשה בת שבעים וחמש שנים ובפרט למאן דאמר שגם היתה ירקוקת, אין זאת כי אם השגחה פרטית גם בתחתונים, ונשתנית הטבע, ולברוא לאדם בריה חדשה, להפכו מזקן לנער, וכל מה שחפץ עושה בשמים ובארץ.

ופרסום ידיעה הזאת, היה על ידה של אסתר, על היותה בת שבעים וחמש שנים, ונשאה חן בעיני המלך מכל הנשים, ומכל הבתולות, אשר הביאו לפניו, וכל זה נמשך בזכותו של אברהם, שיצא בן שבעים וחמש שנים, מבית אביו, שאף על פי שהורגל כל כך שנים בעירו, ובבית אביו וקשה כמוות לפרוש, עם כל זה עזב הכל, בעבור אהבתו יתברך, ונמצא שזכות הרבים תלוי בו".

(מדרש תלפיות ענף "אחשורוש")

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

עמלק שנשתייר משום שלא קיימו הציווי

למחותו, גזר למחות את הנוהגים בכפירה כמנהגו

אסתר ד' א': "וּמְרַדְכֵי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מְרַדְכֵי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בַתּוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וַעֲקָה גְדֻלָּה וַיִּמְרָה".

וַיִּקְרַע מְרַדְכֵי אֶת בְּגָדָיו: "ה' דברים גרם המן למרדכי: ויקרע, שק, ואפר, זעקה גדולה, ומרה. לכך: נדחה, אבל, חפוי ראש, ופני המן חפו, ויתלו. וכן: תכלת, וחור, ועטרת, ותכריך בוך, וארגמן. וכן: צהלה, אורה, ושמחה, וששון, ויקר".

ה' דברים כנגד ה' דברים

[וכן רצה המן לגרום לה' דברים: להשמיד, להרוג, לאבד, מנער ועד זקן טף ונשים, ושללם לבוז. וכנגדם: ה': צהלה, אורה, ושמחה, וששון, ויקר].

וּמְרַדְכֵי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מְרַדְכֵי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בַתּוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וַעֲקָה גְדֻלָּה וַיִּמְרָה.

וּמְרַדְכֵי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מְרַדְכֵי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בַתּוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וַעֲקָה גְדֻלָּה וַיִּמְרָה.

(רוקח)

ושמא י"ל בטעם הדבר, דהוא כעין מדה כנגד מדה, דעל עמלק שכפר בעיקר גזר הקב"ה (דברים כ"ה י"ט) "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים", ובשמואל (א' ט"ו ג'): "עתה לך והפיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמל עליו והמתה מאיש עד אשה מעלל ועד יונק...".

ומדברי רשב"י למדנו (מגילה דף יב.) שגזירת המן נגזרה על ישראל משום שהשתחוו לצלם, ולכך כשאחזו במנהג כפירה כעמלק, נגזרה עליהם גזירה, כגזירה שנגזרה על עמלק. ומעתה לא יפלא אם כן, שדווקא המן שבא מזרע עמלק ע"י שלא קויים הציווי (ע"י שאול) למחות את זכרו של עמלק, הוא זה שגזר עליהם גזירה זו, בבחינת 'בוא עמלק שנשתייר משום שלא קיימו הציווי למחותו, ויגזור למחות את הנוהגים בכפירה כמנהגו'...

אולם כבר למדנו מה שביאר (שם) רשב"י "אמר להם: הם לא עשו אלא לפנים - אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים" והיינו, שלא היתה בהשתחוויה לצלם כפירה ברבונן של עולם, אלא רק בחיצוניות, ולכן גם הגזירה להשמידם כעמלק, היתה רק חיצונית ולא באה לידי קיום.

(פותח את ידך חלק ב' עמוד ק"ט)

בתיא גידלה את משה, ומרדכי (ניצוץ משה) גידל את אסתר (ניצוץ בתיה)

אסתר ב' ז': "וַיְהִי אִמֶּן אֶת הַדָּסָה הַיָּא אֶסְתֵּר בַּת דָּוִד כִּי אִין לָהּ אָב וְאִם וְהַנְּעִרָה יָפֶת תֹּאֵר וְטוֹבֶת מְרָאָה וַבְּמֹת אַבִּיהָ וְאִמָּהּ לְקַחָהּ מְרַדְכֵי לוֹ לְבַת".

לְקַחָהּ מְרַדְכֵי לוֹ לְבַת: "... והמקובלים אמרו, כי מרדכי גלגול וניצוץ משה, והמן איש מצרי שנהרג ממנו, ולכך ביקש לנקום נקמתו, ואסתר ניצוץ בתיה בת פרעה, ולכך לקחה לכך מרדכי לו לבת (אסתר ב' ז'), ומלבד זה מבואר במדרש [אגדתא דאסתר מדרש פנים אחרים ע"פ איש יהודי] כל שאתה מוצא במשה אתה מוצא במרדכי ע"ש".

(יערות דבש חלק א' דרוש ג')

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

צום לתיקון אכילה

אסתר ד' ט"ז: "לך כגוס את כל היהודים הנמצאים בְּשׁוֹשׁוֹן וְצוּמוֹ עָלֶי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה יוֹם גַּם אֲנִי וְנַעֲרָתִי אֲצוּם כִּן וּבְכֵן אָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כִדַּת וְכֹאֲשֶׁר אֲבַדְתִּי אֲבַדְתִּי".

וְצוּמוֹ עָלֶי: על שנהנו מסעודת אחשורוש גזרה אסתר צום כתיקון לחטא האכילה (ובדברי המקובלים למדנו ששבעים ושתיים שעות רצופות של תענית מטהרים את ההשפעה המזיקה של מאכלות אסורות שנטמעים בגופו של האוכל).

(אמרי נועם ח"ב עמוד קצ"ח)

היאך היו יכולים לתלות את המן על עץ מקודש הקודשים

אסתר ז' י': "וַיִּתְּלוּ אֶת הַמֶּן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הָכִין לַמְּרַדִּים וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכְחָה".

יש להתבונן היאך תלו את המן על עץ מקודש הקודשים כמבואר בפרקי דר"א דעץ שתלו בו המן מקודש הקדשים היה ובתרגום שני כתוב שמרדכי עצמו תלה והלא מעילה היא?

הנה בע"ז (דף נב): 'ובאו בה פריצים וחיללוה', שכלי קודש שנשתמשו בהם זרים כיון שפרצום נעשו חול, לפ"ז המן נענש מדה כנגד מדה, שהוא סבר בדעתו להכשיל בזה את ישראל במשתה אחשורוש, וג"כ סבר להכשיל את מרדכי ולתלות אותו על עץ שיש בו משום מעילה, אבל הוא לא ידע שכיון שבאו גוים - הוא עצמו בהכנתו, באמת פקע קדושתיהו, ונענש בזה עצמו ותלו אותו על אותו עץ - רק בגלל שהכין והיה מותר...

(שו"ת יד אליהו סימן נ', נדפס תל"ב)

כיצד ניתקנה ושתי על שהעבדה את בנות ישראל בשבת

תיקונה של ושתי היה מדה כנגד מדה, והוא על פי המעשה הידוע שמובא במדרש (פסיקתא רבתי פ' ד'): "אמרו רבותינו מעשה היה בישראל: אחד שהיה לו פרה אחת חורשת, נתמעטה ידו ומכרה לו לגוי אחד, כיון שלקחה הגוי וחרשה עמו ששת ימים של חול, הוציאה גם בשבת שתחרוש עמו, אבל רבצה לו תחת העול. היה הולך ומכה אותה והיא אינה זזה ממקומה, כיון שראה כן הלך ואמר לאותו ישראל שמכרה לו בא טול פרתך, תראה כמה אני מכה אותה והיא אינה זזה ממקומה. אותו ישראל הבין שבשביל שהיתה למודה לנוח בשבת אצלו, לכן היא לא רוצה לעבוד. אמר לו: בא ואני מעמידה. כיון שבא, אמר לה באזנה: פרה פרה! את יודעת כשהיית ברשותי היית חורשת בימי החול ובשבת היית שובתת כמוני, עכשיו שאת ברשות גוי בבקשה ממך עמדי וחרשי! וראה זה פלא, מיד עמדה וחרשה. אמר לו אותו הגוי: איני מניחך עד שתאמר לי מה עשית באזנה, אני נתייגעת בה והכתי אותה ולא עמדה, והנה אתה רק לחשת לה וכבר היא קמה? התחיל אותו ישראל מפיסו ואמר לו: לא כישוף ולא כשפים עשיתי אלא כך וכך הסחתי לה באזנה ועמדה וחרשה. מיד נתיירא הגוי ואמר: ומה אם פרה שאין לה לא שיחה ולא דעת, בכל זאת הכירה את בוראה, אז ק"ו אני, שייצרני יוצרי בדמותו ונתן בי דעת איני הולך ומכיר את בוראי?! מיד בא ונתגייר ולמד וזכה לתורה והיו קוראים שמו יוחנן בן תורתה...

וגילה הרמ"ע מפאנו - שתיקונה של ושתי היה, שהמלכה ושתי נתגלגלה באותה פרה שמכר אותו חסיד, ולא היתה רוצה לחרוש בשבת כתיקון על כך שהיא היתה רוצה שיעשו בנות ישראל מלאכה בשבת. ואותו גוי שנתגייר על ידי זה הוא אחשורוש, ואז היה תיקונה...

(גלגולי נשמות"ו אות ב')

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א).

ז

בס"ד | גיליון 18
גיליון מורחב -
לפורים ופרשת
תצוה התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

כמעשה האב – כך יהיו בניו

שמות כ"ח ח': "וְחָשַׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר
עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמְּנוֹ הֲיִהְיֶה זֶהב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר."

"כמעשהו, ממנו יהיה – זהב,
תכלת, וארגמן ותולעת שני ושש
מושזר", הילדים משולים לבגדים,
והתורה מנחה את האב כי בגדיו
תלויים במעשיו: כפי איך שהוא
יתנהג, כך יזכה לראות את בניו
אחרינו.

(עוד יוסף ח'י)

ענין פיגול - מחשבה כנגד מחשבה

שמות כ"ט ל"ד: "וְאִם יִנְתֵּר מִבֶּשֶׂר
הַמִּלֵּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֶּקָר וְשֶׁרֶפֶת
אֶת הַנּוֹתֵר בְּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ
הוּא."

"שלא לאכול פיגול... משורשי מצוה
זו, היסוד אשר בנינו תחילה,
שאמרנו כי עניני הקרבן להכשר
מחשבות בני איש ולצייר בנפשם
מתוך הפעולה שבין ידם, רוע החטא
וטוב דרכי היושר, על כן מהיות
עיקר סיבתו על דבר המחשבות,
היה ראוי להיפסל במחשבה הנטויה
בו מן היושר בכל מעשיו. וזה דבר
ברור קרוב אל השכל למודה על
האמת."

(ספר החינוך מצוה קמ"ד)

משה גרם שכחת התורה - יביא שמן זית המסוגל לזכרון

שמות כ"ז כ': "וְאֵתָה תִצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן
זַיִת זָךְ כְּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד."

יען גרם משה על ידי שבירת הלוחות שכחה לישראל
(עירובין דף נד.), כי קודם שבירת הלוחות, כאשר הכניס
אדם דברי תורה לתוכו, היו חרותים על לבו קביעות
גמור, כמו האותיות הקבועות בלוחות, אך אחר שבירת
הלוחות פרחו האותיות באוויר לאחר קביעתן, כן אחר
הלימוד, לפעמים פורח מהם לימוד התורה ונשכח מהם.

והנה שמן זית הוא יפה לשכחה (הוריות דף יג.), וזה
שכתב "ואתה" משה, שגרמת שכחה לישראל בשבירת
הלוחות, לכן "תצוה ויקחו שמן זית להעלות נר תמיד"
– נר התורה.

(שער בת רבים)

• • •

זכות הקרבנות עמד ליהושע לנצח האומות

שמות כ"ט ל"ד: "וְאֵת בֶּשֶׂר הַפָּר וְאֵת עֵרוֹ וְאֵת פֶּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף
בְּאֵשׁ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה חֲטָאת הוּא."

תשרף באש: "ג' במסורה. 'ואת פרשו תשרף באש'. 'ואת
מרכבותיהם תשרף באש' ביהושע (ל"א ו'). 'ואת העיר הזאת
תשרף באש' (ירמיה ל"ח ג'), גבי צדקיהו. שזכות הקרבנות
עמד ליהושע לנצח האומות (עי' מגילה דף ג.). אבל כשבטלו
הקרבנות, כשצרו על ירושלים, נחרבה העיר (תענית דף כו.).
וזהו 'ואת העיר הזאת תשרף באש'."

(בעל הטורים)

פירוש (להבנת רבינו בעה"ט): "זכות הקרבנות עמד ליהושע
לנצח האומות". שמא יש לבאר דעל שהביאו קורבנות והעלום
באש, זכו לשרוף ערי אויביהם באש. ועל שהביאו קורבנות
לה', זכו שלא יזדקקו לקבור קורבנות אדם, אלא רק אויביהם
יקברו קורבנותיהם.

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א).

8

בס"ד | גיליון 18
גיליון מורחב -
לפורים ופרשת
תצוה התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

שכר משה על שאמר "מחני נא"

שמות כ"ז כ': "וְאַתָּה תִּצְוֶנָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לְמֵאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד".

איתא בזוהר הקדוש (זוהר חדש ח"ב שיה"ש א.) הטעם שלא נזכר שם משה רבינו בפרשת תצוה, יען אמר משה (שמות ל"ב ל"ב) "ואם אין מחני נא מספרך", וברש"י בשם חכמינו ז"ל, שביקש שימחה שמו מכל התורה כולה, והגם שנמחל לו אותו העוון, מכל מקום דיבורו עשה רושם שלא נזכר שמו בפרשת תצוה.

אבל קשה להבין כיצד יתכן שמסירות נפשו של משה תגרום לו עונש, כי באומרו "מחני" רצה לכפר על ישראל, ומדוע תגיע לו רעה בעד זה?

אלא שמה שלא נזכר שמו של משה הוא למעליותא, כמשל על שר גדול שמסר נפשו להציל את בן המלך, ונתן לו המלך שכר שלא יקרא עוד סתם בשמו שהיה לו עד עתה, רק בשם של שררותו הגדולה אשר נתן לו, וזו היא מדה כנגד מדה, יען הפקיר השר את נפשו עבור בן המלך, ואז היה נאבד שמו וזכרו, לכן יהיה נאבד שמו דרך כבוד, ויקרא בשם אחר - גדול יותר.

וכן אמר הקב"ה למשה, יען מסרת נפשך עבור הצלת בני, לא תקרא בפרשה אחת על כל פנים על שמך, רק סתם "ואתה", על שם שררתך הגדולה.

(לקוטי בתר לקוטי בשם בעל באר מים חיים)

מדה כנגד מדה בדף היומי

המקדש יזכה לתוספת זמן בה יוכל לקדש ולהתקדש

פסחים דף קד.: "תנא משמיה דרבי יהושע בן חנניא: כל החותם מקדש ישראל והמבדיל בין קודש לחול מאריכין לו ימיו ושנותיו".

פירוש: החותם 'מקדש' ישראל והמבדיל בין קודש לחול, מראה שהוא מאמין בקדושת השבת ובמי שציווה על השבת, מוכח מדבריו שהוא לוקח את ימי החול ומקדשם ואינו עושה בהם מלאכה, ומדה כנגד מדה, על שנמנע מלעשות בימים המקודשים מלאכה - יאריכו ימיו ושנותיו.

אי נמי, על שקדש את הימים המקודשים, והראה קדושתו לכל, יזכה שיאריכו ימיו ויוכל לקדש עוד שבתות ולהמשיך להתקדש ולהראות קדושתו לאחרים.

לרפואה שלמה: הרב פרץ בן גיטל, בן ציון בן חיה, מלכה חנה בת בילא

להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403

WEB: WWW.TORAH24-7.COM/SEFORIM-HEBREW EMAIL: ap@torah24-7.com

